

PETRES CSIZMADIA GABRIELLA

Új arcok, új szemek

*Mesebeszéd: A gyerek- és ifjúsági irodalom kézikönyve
„...kézifékes fordulást is tud”: Tanulmányok a legújabb magyar
gyerekirodalomról**

Recenzióban két gondolatébresztő és vitára serkentő, gyerek- és ifjúsági irodalmat tematizáló tanulmánykötet vázlatos bemutatására vállalkozom. A *Mesebeszéd: A gyerek- és ifjúsági irodalom kézikönyve* (a továbbiakban: *Mesebeszéd*) és a „...kézifékes fordulást is tud”: *Tanulmányok a legújabb magyar gyerekirodalomról* (a továbbiakban: *Kézifékes*) kötetek társítása nem véletlenszerű, hiszen szorosan összefüggenek: nemcsak kiegészítik, továbbgondolják a megkezdett gondolatfolyamokat, hanem ellentéteket, vitákat is generálnak egymás között.¹ Az egymásra építés révén a két kötetet akár egy sorozat első és második részének is tarthatnánk (ez a felfogás azért is szimpatikus, mert előrevetíti a folytatás lehetőségét). Az összetartozás alapját azonban nem csak az képezi, hogy mindkét kötet ugyanannak az irodalmi szövegtérnek a reflexióját tartalmazza: a tanulmánykötetek szimbiózisát a gyerek- és ifjúsági mű-

* *Mesebeszéd: A gyerek- és ifjúsági irodalom kézikönyve*, szerk. HANSÁGI Ágnes, HERMANN Zoltán, MÉSZÁROS Márton, SZEKERES Nikoletta, Bp., Fiala Írók Szövetsége, 2017; „...kézifékes fordulást is tud”: *Tanulmányok a legújabb magyar gyerekirodalomról*, szerk. HANSÁGI Ágnes, HERMANN Zoltán, MÉSZÁROS Márton, SZEKERES Nikoletta, Balatonfüred, Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2018.

¹ Három példa a köteteken belüli és kötetek közötti ellentmondásokra: 1. Nagy Gabriella Ágnes (*Hagyományos (nép)mesemondás = Mesebeszéd*, i. m., 169–222.) részletesen kifejti a népmesetípusok pontos besorolhatatlanságának dilemmáit, tipológiai nehézségeit, míg Varga Betti (*A jó tündérmese: Hogyan olvashatók a kortárs mesék a klasszikusok felől?* = *Uo.*, 235–248.) könnyedén tipologizál, sőt a népmesében is vitatott típusokat zökkenőmentesen átülteti az irodalmi mesékre. Varga Betti azért szalad bele ebbe a problémába, mert az irodalmi mesék rendszerezése rögzítetlen, pontatlan és alapvetően a népmesei hagyomány kutatása felől megközelített, holott más egyéb műfajok hatása is megfigyelhető bennük (például krimi, horror). 2. Mészáros Márton felveti a *young adult* és az ifjúsági irodalom fogalmainak elkülönülését (*Young adultként olvasni: A Holtverseny példája* = *Uo.*, 289–306.), míg Pompor Zoltán tanulmánya (*Próféták, evangélisták, teremtők: Kamaszkori útkeresés Laboda Kornél mAtéPONTindul című regényében = Kézifékes*, i. m., 191–204.) kizárólag az ifjúsági regény terminusát használja. 3. Lovász Andrea meglehetősen kritikus, már-már indulatos modalitással ír a problémacentrikus könyvek témaközpontúságáról és esztétikai dilemmáiról (*Amiről nem lehet beszélni, arról is beszélni kell: Avagy képmutató-e a kortárs ifjúsági irodalom = Mesebeszéd*, i. m., 251–262.; *A kérdőjellel görbülés eleganciája: Mészöly Ágnes: Darwin-játssza = Kézifékes*, i. m., 205–212.), Gáspár-Singer Anna viszont rendszerbe foglalva ismerteti a problémacentrikus könyveket, és a – minőségi művekben közzé tett – tabutémák kibeszélését nem tartja feltétlenül a didaktikusság kiszolgálásának (*Címkék a borítón: Tabutémák a kortárs magyar gyerek- és ifjúsági könyvekben = Mesebeszéd*, i. m., 307–342.). Szekeres Nikoletta (*Hiányra adott válasz újszerű írásmódokkal: Dóka Péter A kék hajú lány és Tasnádi István A kőmajmok háza című kamaszregénye a kortárs irodalmi regiszterek tükrében = Uo.*, 263–288.) és Mészáros Márton (*Young adultként olvasni*) szintén tabutémákat feldolgozó művek értelmezésével foglalkoznak.

vekről szóló kurrens bölcsészettudományos kritikai diskurzus kialakításának igénye képezi.² A *Mesebeszéd* és a *Kézifékes* ugyanis határozottan hátrahagyja a gyerek- és ifjúsági irodalomról szóló diskurzushoz általánosan tapadó, kiemelt pozíciót élvező pedagógiai-pszichológiai kontextusokat, és tudományos-kritikai szemmel tekint a terület bemutatására.

E vállalkozás biztosítékai a kötetek azonos szerkesztői – Hansági Ágnes, Hermann Zoltán, Mészáros Márton és Szekeres Nikoletta –, azonban a tanulmányírók között is bőven találunk átfedéseket: Gulyás Judit, Lapis József, Lovász Andrea, Nagy Gabriella Ágnes, Paulovkin Boglárka, Pompör Zoltán, Révész Emese és Sebesi Viktória szintén mindkét kötetben publikál. A huszonkét szerzőből tehát tizenketten a köteteket összekapcsoló, gyerek- és ifjúsági irodalom körül körvonalazódó műhely szűken értelmezett csoportjába tartoznak. Az *Előszók* pontosítják is e műhelyek geneziséjét: a *Mesebeszéd* a Fiatal Írók Szövetsége 2011-ben indított szimpóziumsorozatához, a *Kézifékes* pedig a Károli Gáspár Református Egyetem 2016-os konferenciájához kötődik. A műhelyjellegét erősítik az *Előszók*ban megfogalmazott összefüggő célok is. A *Mesebeszéd* elsősorban hiánypótló szerepet szeretne betölteni, és a szakmán túl a széles közönséget kívánja megszólítani. Kiemelt célja, hogy „gyakorlati segítséget, útmutatást, tájékoztató pontot és korszerű, a mindennapokban is alkalmazható tudást kínáljon mindazoknak a szakembereknek, tanítóknak, tanároknak, gyerekkönyvtárosoknak és nem utolsósorban szülőknek, akik azon dolgoznak, hogy olvasni szerető gyermekeket neveljenek”.³ A *Kézifékes* vállaltan távolabbra (és főként: kizárólag csak előre) tekint az előző kötetnél: míg a *Mesebeszéd* az alapozási kísérletek, a kurrens kritikai nyelv kialakításának szándéka járja át, a *Kézifékes* már kimozdul a gyerek- és ifjúsági irodalomról szóló diskurzus – szinte kényszeresen visszatérő – startpozíciójából, és „az igényes, az irodalomtudományok által megalapozott kritikai diskurzusok helyét keresi a kortárs irodalmi térben”.⁴

A kötetek felépítése és súlypontjai

Alapozás és kifejtés – talán ez a két fogalom foglalja össze legátfogóbban a kötetek vezérelvét. Ezzel magyarázható az is, hogy a *Mesebeszéd* egy közel 500 oldalnyi terjedelmű gyűjtemény, melynek 19 tanulmányából határozottan túlsúlyba kerülnek az elméleti, történeti jellegű írások, és az értelmezésre fókuszáló tanulmányokban is erős elméleti pozíció figyelhető meg (például Szekeres Nikoletta történeti vázlata a kortárs ifjúsági regényről,⁵ vagy Mészáros Márton *young adult* fogalomértelmezése⁶).

² Vö. HERMANN Zoltán, *Előszó = Kézifékes*, i. m., 8.

³ HERMANN, *Előszó = Mesebeszéd*, i. m., 11.

⁴ HERMANN, *Előszó = Kézifékes*, i. m., 9.

⁵ SZEKERES, i. m., 263–288.

⁶ MÉSZÁROS, *Young adultként olvasni*, i. m., 289–306.

Az alapozás részeként több tanulmány az előzmények áttekintésére és a jelenből történő értelmezés kiindulópontjainak tisztázására vállalkozik: Hermann Zoltán a gyerekirodalom-történet megírásának lehetőségeit veszi számba, Hansági Ágnes a gyerekirodalmi kánon kialakításának, kialakíthatóságának dilemmáival foglalkozik, Lapis József a kortárs gyerekklírát helyezi történeti kontextusba, Gulyás Judit a magyar mesekutatás történetét vázolja, Nagy Gabriella Ágnes pedig a hagyományos mese-mondás jellemzőit írja körül. Akad olyan, elméleti kérdéseket tárgyaló tanulmány is, amely ötven oldalnyi terjedelmével az adott téma széles ívű átölelési szándékáról tanúskodik (azonban az egyes témák kifejtésében aránytalanságokat eredményez).⁷ Az alapozás részét képezik a gyakorlati tanácsadást, útmutatást kijelölő írások is, amelyek az olvasóvá nevelés, a könyvhöz fűződő attitűdök formálási lehetőségeit vetik fel, illetve a gyerekbefogadók életkori sajátosságaihoz igazított könyvválasztással kapcsolatban adnak tanácsokat (Pásztor Csörgei Andrea – Pompor Zoltán,⁸ Fenyő D. György,⁹ Szabó Sándor,¹⁰ Révész Emese¹¹). Ezek az írások tükrözik leginkább, hogy a gyerek- és ifjúsági alkotások a duplafedelű,¹² kettős kódolású,¹³ *all-age*-irodalom¹⁴ részét képezik, és – akarva-akaratlanul – kiemelik a felnőttek cenzor-szerepét, valamint annak a felelősségét, hogy a felnőttek milyen könyvvel kínálják meg a gyerekolvasókat, illetve milyen szempontok alapján válogatnak nekik. Ezek a pedagógiai (de korántsem didaktikus) irányultságú írások elmaradnak a másik kötetből, már csak a kettős kódoltsággal, a gyermeki és felnőtt olvasói pozíciók megjelenésével számolnak a tanulmányok (például Lapis Józsefé¹⁵).

A *Kézifékes* – 250 oldalával – lényegesen karcsúbb kötetnek minősül az előzőnél, az írások egymáshoz viszonyított terjedelme is kiegyensúlyozottabb. A 14 tanulmányból csupán egy irodalomtörténeti áttekintést találunk,¹⁶ a többi írás mind elemzésre fókuszál, mintegy reagálva a *Mesebeszéd* Előszavában megfogalmazott (egyik) észrevételre, miszerint „[h]iányzik a rendszeres gyerekkönyv-kritika”.¹⁷ A kötetek tehát számolnak az egymásra utaltsággal, a két korpusz anyagának átjárhatóságával, és a második részben már a korábban valamiféle álláspontra (nyugvópontra azért nem)

⁷ NAGY, *Hagyományos (nép)mesemondás*, i. m., 169–222.

⁸ PÁSZTOR CSÖRGEI Andrea, POMPOR Zoltán, *Az olvasóvá nevelés hazai és nemzetközi jó gyakorlatai = Mesebeszéd*, i. m., 53–71.

⁹ FENYŐ D. György, *A kötelező olvasmányok problémaköre = Uo.*, 73–97.

¹⁰ SZABÓ Sándor, *A magyarországi gyerek- és ifjúsági könyvkiadás vázlatos bemutatása: Milyen forgalmat bonyolítanak a magyarországi gyerek- és ifjúsági könyvkiadók? = Uo.*, 117–127.

¹¹ RÉVÉSZ Emese, *Varázskép – világekép: A gyermekkönyv-illusztráció szerepe a gyermeki lélek fejlődésében = Uo.*, 419–427.

¹² KISS Judit, *Bevezetés a gyerekirodalomba*, Kolozsvár, Ábel, 2008.

¹³ MÉSZÁROS Márton, Kovács András Ferenc: Hajnali csillag peremén = *Kézifékes*, i. m., 215.

¹⁴ HERMANN Zoltán, *Vázlat a magyar gyerekirodalom történetéhez = Mesebeszéd*, i. m., 19.

¹⁵ LAPIS József, *A szívárvány íve: Kiss Ottó: Ne félj, apa! – Nagy kislánykönyv; illusztrálta Kismarty-Lechner Zita = Kézifékes*, i. m., 240.

¹⁶ HERÉDI Károly, *A vajdasági gyerek- és ifjúsági irodalom jelenségei (2015–2018) = Uo.*, 158–172.

¹⁷ HERMANN, *Előszó = Mesebeszéd*, i. m., 9.

juttatott dilemmák irányvonalai szerint fókuszálnak az interpretációkra. A kiegészítési szándék két módon is megfigyelhető: a szerzők egymásra utalásával, valamint ugyanazon szerző gondolatbővítésével. A *Kézifékes* szerzői több alkalommal is visszautalnak, építenek a *Mesebeszéd*ben közzétett megállapításokra: például Hansági Ágnes Hermann Zoltánra hivatkozva *all-age* jelenséggént¹⁸ értelmezi a gyerekirodalmat; Gulyás Judit Nagy Gabriella Ágnes tanulmányához¹⁹ nyúl a szóbeli mesemondás gyakorlatával kapcsolatban; Szekeres Nikoletta Mészáros Márton írásából²⁰ veszi át a *young adult* irodalom fogalomértelmezését. Néhány szerző a *Mesebeszéd*ben közzétett elméleti vagy történeti írását „mélyfúrások végzésével”, érzékeny szövegértelmezéssel támasztja alá, bővíti. Lovász Andrea a problémacentrikus könyvekkel szembeni kifogásait például egy olyan mű értelmezésével autorizálja, amely ellenáll a sematikus tabufeldolgozásnak. Lapis József a kortárs gyereklíra irányvonalainak, poétikai sajátosságainak bemutatását követően az egyik irányzatban, a svéd típusú gyerekversek hagyományában elmélyedve értelmezi Kiss Ottó művét. A nemi szerepek mintáit vizsgáló Sebesi Viktóriának az előző példánál kevésbé sikerül megoldani a gondolatbővítést, mivel mindkét írása jelentős részben ugyanazzal a korpuszsal dolgozik, és az elemzés során is hasonló konzekvenciákra jut.²¹

A kötetek és tanulmányok dialogicitásának intenzitását emeli a metonimikus szerkesztési elv kialakítása is, melynek eredményeképpen az egymást követő tanulmányok többféle szinten, a téma-réma viszony változtatásával érintkeznek egymással. Az íráskor láncszerű összekapcsolódása a tematikus blokkokat nélkülöző *Kézifékes*ben látványosabb, hiszen az egymást követő írások hol tematikai, hol poétikai, hol mindkét szinten kapcsolódnak egymáshoz, melyek szerteágazó összefüggéseit nehéz lenne pontosan szétszálazható ciklusokba sorolni. A *Mesebeszéd* – a korpusz terjedelméből adódóan – még él a tematikus blokkok kialakításával (I. *Történetiség a jelen kontextusaiban*; II. *A meséről*; III. *Young adult, tabuk és gender*; IV. *Látvány, képiség, vizualitás*), ami egyrészt megkönnyíti a tájékozódást, másrészt egy-egy jelenségre irányítja rá az olvasó figyelmét. A befogadóban azonban óhatatlanul felvetődhetnek kérdések a ciklusrendezési elv következetességével kapcsolatban: vajon a Janne Teller *Semmi* című regényének bábadaptációjáról szóló Gimesi-írás nem kerülhetett volna-e akár a *Látvány, képiség, vizualitás* blokkjába, vagy a nagyrészt kisgyerekeknek szóló műveket (most eltekintek attól, hogy egy szöveg befogadását felcímkézhetjük-e életkorok

¹⁸ HANSÁGI Ágnes, *Kétjobb lábás balhátvéd és öltözködési nagyokos: A képek nyelve és a nyelvi képek az új meseregényben* (Elekes Dóra: Dettikéről és más istenekről, Treszner Barbara rajzaival); Kollár Árpád: A Völgy, írta Tárkony, rajzok Nagy Norbert) = *Kézifékes*, i. m., 64.

¹⁹ GULYÁS Judit, *Népmese és gyerekirodalom: Frankovics György: A bűvös puska: Népmesék romákról, Herbszt László illusztrációival*, Bp., Móra, 2015 = *Uo.*, 102.

²⁰ SZEKERES Nikoletta, *A jelenidejűség, a pillanatnyiség és a műfajok hálójában: Megközelítések a JELEN! című ifjúsági novellaantológia elemzéséhez* = *Uo.*, 176–177.

²¹ SEBESI Viktória, *(Nemi) szerepajánlatok a kortárs gyermekirodalomban* = *Mesebeszéd*, i. m., 343–366; SEBESI Viktória, *Az apa(ság) megjelenése a kortárs gyermekirodalomban* = *Kézifékes*, i. m., 241–258.

szerint) elemző Sebesi-tanulmány mennyire találja meg a helyét a *Young adult, tabuk és gender* című blokkban?

A többféle szerkesztési elv lehetőségének hátterében a kötetek tematikai sokszínűsége húzódik, hiszen a korántsem kompakt gyerek- és ifjúsági irodalom tárgyalása számos résztéma – gyerekkönyv/gyerekirodalom, szöveg/vizualitás, líra/próza/dráma, „használati”/ „esztétikai”/alkalmazott irodalom, gyerek-/ifjúsági irodalom, ifjúsági irodalom/young adult stb. – tisztázását is igényelné. E témák mindegyike külön kötetet kívánna, miközben egymásba olvadásuk megakadályozza szétszaladásukat. Ezt a szerteágazást nehéz egy átfogó kötet címbe összegyűjteni. A *Mesebeszéd* küzd is ezzel a dilemmával, hiszen a címjelölő fogalom – a köznyelvi értelemben vett ironikus jelentésrétegen túl – a mese kiemelt pozíciójára irányítja a figyelmet, sőt azt az elvárást ébreszti, hogy a kötet kizárólag a mesével foglalkozik. Ezt az impressziót kívánja pontosítani az alcím (*A gyerek- és ifjúsági irodalom kézikönyve*), ami viszont szinte kiüresítően szélesre tágítja a kötet tartalmát (vajon melyik és milyen szempontból bemutatott gyerek- és ifjúsági irodalomról lesz szó?). A „...kézifékes fordulást is tud” elegánsabban kivédi a címkeszerű címadással szemben táplálható elvárásokat, sőt a *Tanulmányok a legújabb magyar gyerekirodalomról* alcím kielégítő módon körvonalazza a kötet tartalmát (még akkor is, ha a gyerekirodalmat a gyerek- és ifjúsági irodalom gyűjtőfogalmaként használja).²² A kortárs korpuszra történő összpontosítás azonban nemcsak a *Kézifékest*, hanem a *Mesebeszédet* is jellemzi. Ebből kifolyólag napjaink gyermek- és ifjúsági irodalmi jelenségeinek leírása automatikusan társul egyfajta kánonalakítási gesztussal is: a harminchárom tanulmányból az olvasó egy komoly kortárs gyerekkönyv-listát tud kikerekíteni, amely minőségi, „az irodalom nyelvén beszélő”²³ olvasmányokból áll (igaz, egy apokrif-gyűjtemény is körvonalazódik a sorok között, egyfajta „mit ne olvas(ta)sunk” felhanggal – ez leginkább a problémacentrikus könyvek tárgyalása során és a vizuális kultúra egyes témáinál figyelhető meg). A kötetek tehát nem csupán eligazítanak, de látenszen rangsorolnak is a kortárs gyerek- és ifjúsági irodalmi alkotások között.

A paratextuális tényezők közül méltatást érdemel a névmutató jegyzék és a tájékoztató/válogatott bibliográfia, amely a téma iránt érdeklődő olvasó számára nagy haszonnal forgatható, alapos áttekintést nyújt a területről. Az azonnali tájékozódás érdekében azonban hasznos lett volna a tanulmányok végén (is) közzétenni a felhasznált irodalmat, hogy az egyes résztémák feldolgozását könnyebben követni lehessen. Az pedig különösen sajnálatos, hogy – az egyébként gazdag forrásanyag-kínálat mellett – a jó gyakorlat példáit sorakoztató, ötletgazdag Fenyő D. György-tanulmány nem mellékel a témához felhasználható, útba igazító szakirodalmat.

²² Recenzióban azonban nem arra szeretném irányítani a figyelmet, hogy a *Kézifékes a Mesebeszéd* 2.0-ás verziója, hiszen egy kisebb terjedelmű és az értelmezésekre fókuszáló kötet szerkesztése más kihívásokkal néz szembe, mint egy 500 oldalas, elméleti alapkérdéseket tisztázn (vagy legalábbis feltérképezni) kívánó kiadvány.

²³ HANSÁGI, *Kétjobblábás balhátvéd*, i. m., 91.

Interdiszciplinaritás

A kortárs gyerekirodalmi diskurzus egyik fontos tézise, hogy tárgykörébe nem csupán az irodalmi szövegek, hanem a vizuális kultúra részét képező illusztrációk, színpadi adaptációk, a szépirodalmi művek melletti gyerekkönyvek, sőt az élőszavas népköltészeti alkotások, előadások kutatása is tartozik. Ezt az elméletet gyakorlatilag valamennyi szerző a magáénak vallja, még akkor is, ha terminológiai szempontból nem mindig jutnak közös nevezőre. A *Mesebeszéd* nyitó tanulmányában Hermann Zoltán kiemeli, hogy a gyerek- és ifjúsági irodalom a gyerekkönyvek részhalmozát képezi, és „elsősorban a 16–18 évesnél fiatalabb korosztályok irodalomesztétikai akkulturációját célozza, a nagyjából a 19. század első évtizedeiben kialakuló *szépirodalom* összetett fogalmának megértéséhez segíti hozzá a befogadót, az irodalmi interpretáció gyakorlatába vezeti be a gyerekolvasót”,²⁴ míg a gyerekkönyv terminus egyéb könyves műfajokat (képeskönyvek, foglalkoztató és ismeretterjesztő könyvek, öregbetűs könyvek, illusztrált könyvek, füzet-sorozatok, gyereklapok stb.) is magába foglal. Várnai Zsuzsanna viszont a gyerekirodalom fogalmát tágítja a „könyv alapú gyermekirodalom” határain túlra, és a vizuális kommunikációt hangsúlyozó gyerekkönyveket, valamint az élőszavas népköltészeti alkotásokat sorolja ide.²⁵ Hansági Ágnes a „használati” és „esztétikai irodalom” fogalmainak bevezetésével és integrálásával tágítja a Hermann-értelmezésben használt gyerekirodalom-terminust.²⁶ Hermann Zoltán meggyőző érvelése ellenére, úgy tűnik, a gyerekirodalom fogalmáról már nem lehet lefejtteni a közbeszédben is megcsontosodott jelentésrétegeket, és a terminus szemantikájának szűkítése helyett inkább az interdiszciplináris szempontú tágítás, egyfajta kultúratudományos megközelítés válik elfogadottá. Olyannyira, hogy ez lesz a két kötet, vagyis a gyerek- és ifjúsági irodalomról való gondolkodás egyik szegletköve és legnagyobb értéke. Az is fontos erény, hogy a területet jellemző interdiszciplináris szemlélet nem hermetikusan elzárt, irodalomtudományi, antropológiai, vizuális, irodalompedagógiai, művészetterápiái, folklorisztikai stb. szempontú tanulmányokat foglal magába, hanem több esetben az egyes tudományterületek egybefonódását jelenti.

Színház és irodalom kapcsolódását találjuk Gimesi Dóra forgatókönyv-elemzésében – aki Janne Teller *Semmi* című regénye bábadaptációjának bemutatását a regény értelmezésével párhuzamosan végzi el –, illetve Hermann Zoltán kortárs gyerekdarab-értelmezésében, aki a drámai szöveget poétikai-retorikai teljesítményként és performatív aktusként közelíti meg. Irodalom és pedagógia találkozásáról, az olvasóvá nevelés és olvasói igények kérdéseiről szólnak a már említett Fenyő D. György

²⁴ HERMANN, *Vázlat, i. m.*, 18–19. (kiemelés az eredetiben)

²⁵ VÁRNAI Zsuzsanna, *Kép és szó: A vizualitás szerepe és jelentősége a kortárs gyermekirodalomban = Mesebeszéd, i. m.*, 397.

²⁶ HANSÁGI Ágnes, *Kánonon innen és kánonon túl: Megjegyzések a „gyerekirodalmi kánon” és a „gyerekirodalmi klasszikusok” kérdéséhez = Uo.*, 64.

és Pásztor Csörgei Andrea – Pompor Zoltán jegyezte írások. Könyvpiac és irodalom összefüggéseit tárja fel Szabó Sándor írása, illetve Hermann Zoltán előszavának és tanulmányának, valamint Hansági Ágnes írásának egy része. Genderérzékeny tanulmányaival Sebesi Viktória a társadalmi nemek tudományát kapcsolja össze a gyerekirodalommal. A szóbeli és írott meseirodalom határára vezet Jeney Zoltán és Varga Betti tanulmánya, illetve a népmese folklór szempontú megközelítésére irányítja a figyelmet Gulyás Judit és Nagy Gabriella Ágnes írása.

A tanulmánykötetek interdiszciplináris szemléletéről legdominánsabban kép és szöveg összeforrottságának a kiemelései tanúskodnak, ahol a verbalitás és vizualitás párhuzamos, illetve egymásba hajló, egymást átjáró elemzéseit találjuk. A *Mesebeszéd* külön tematikus blokkot is szentel a vizuális kultúrának, és a kötetnyitó tanulmányra, Hermann Zoltán írására rezonálva a gyerekkönyvet a vizualitás és textus komplexitásában értelmezi. A két kötetben tanulmányírótól függően hol a képnyelvértelmezés (lásd Várnai Zsuzsanna,²⁷ Révész Emese,²⁸ Paulovkin Boglárka²⁹ írásait), hol a szövegértelmezés kerül előtérbe (például Sándor Enikő,³⁰ Hansági Ágnes³¹ tanulmányaiban). E tanulmányok többsége illusztrációs mellékletet is közöl, amely elmélyíti az értelmezett képi anyag befogadását – sajnos némelyik kép a kicsinyített méret vagy a fekete-fehér ábrázolás miatt nehezen dekódolható. A vizualitás perspektívájából közelítő Várnai, Révész és Paulovkin nemcsak a képi értelmezés fontosságával, típusaival, lehetőségeivel foglalkozik, hanem felhívja a figyelmet a vizuális kultúra gyermekre (és felnőttre) gyakorolt hatására, a képinterpretálás alkotó tevékenységére, a gyermekbefogadóra gyakorolt fejlesztő lehetőségekre, a képértelmezés tanításának fontosságára, a felnőtt minták felelősségére is. Mindhárom tanulmányíró a gyermeki befogadáslélektan perspektíváján keresztül, egyfajta recepcióesztétikai szempontból közelíti meg a vizuális kultúra értelmezését, a képolvasás lehetőségeit. Ezen a területen is találkozunk fogalmi dilemmával (például Várnai Zsuzsanna kifejti a *picture book* és *picturebook* terminusok közötti különbségeket, más szerzők azonban kizárólag a *picture book* fogalommal operálnak, figyelmen kívül hagyva az eltérő jelentésárnyalatokat), azonban abban megegyeznek a szerzők, hogy a pusztán díszítő funkcióval bíró illusztrációkkal szemben a mű jelentésrétegeinek bővítését leginkább az értelmező-kiegészítő funkcióval bíró illusztrációk hordozzák magukon.

²⁷ VÁRNAI, *i. m.*

²⁸ RÉVÉSZ, *i. m.*; RÉVÉSZ Emese, „A macska a veréb háza”: *Magyar gyermekvers-illusztráció – különös tekintettel a kortársakra* = *Kézifékes*, *i. m.*, 10–38.

²⁹ PAULOVKIN Boglárka, *Képekkel, formákkal beszélni: Gondolkodás, alkotás, megértés – a látás nyelvén = Mesebeszéd*, *i. m.*, 429–442; PAULOVKIN Boglárka, *Gúfó és a képeskönyv: Lanczkor Gábor és Takács Mari Gúfó-sorozata* = *Kézifékes*, *i. m.*, 39–62.

³⁰ SÁNDOR Enikő, *A Sündör és Niru egy lehetséges olvasata a fantasztikus irodalomra jellemző aspektusok nyomán* = *Uo.*, 145–157.

³¹ HANSÁGI, *Kétjobblábás balhátvéd*, *i. m.*, 63–91.

Összegzés

Egy közel 800 oldalas korpuszt – nagyságából és színességéből kifolyólag – lehetetlen a teljesség igényével bemutatni. Recenziómban azokra a fókuszokra, irányvonalakra kívántam felhívni a figyelmet, melyek révén a kötetek egymás folytatásaként, kiegészítéseként értelmezhetők. A két kötet nagy lendületet adhat a gyerek- és ifjúsági irodalomról folyó diskurzusnak, mivel olyan irányvonalakat jelöl ki a gyerekkönyv-értelmezés számára, amelyek tükrözik a 21. századi olvasói és olvasási igényeket. A kocka tehát el van vetve: a gyerek- és ifjúsági irodalom iránt érdeklődő szakmabeliek kíváncsian várják a megkezdett diskurzus folytatását.³²

PETRES CSIZMADIA GABRIELLA

adjunktus

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara,

Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Nyitra

gpetres@ukf.sk

Abstract: The review is schematically presenting two, thought-provoking volumes about children's and young adult literature. The connection between these recent published books is the intention to establish the current critical discourse about their topic: both of them leave the dominant pedagogical-psychological contexts of this field behind and look at it with scientific-critical eye.

³² A kötetek körül kialakult műhely következő konferenciája 2018 novemberének végén valósult meg, „A gyerekirodalom nagykorúsítása” címmel. Remélhetőleg annak a tanácskozásnak is olvashatjuk majd az eredményeit.